

Innspill til ny dyrevelferdsmelding

Viser til representantforslag om å styrke dyrevelferden for produksjonsdyr (Dokument 8:25 S (2021-2022), Innst. 130 S (2021-2022) (1) og Landbruks- og matdepartementets invitasjon til å sende inn skriftlige innspill til ny dyrevelferdsmelding (2).

Nord universitet, Fakultet for biovitenskap og akvakultur (FBA), faggruppe for husdyr, produksjon og velferd (3) har følgende innspill til arbeidet med dyrevelferdsmeldingen. Innspillet er delt inn i to deler: Først en del med mer overordnede/strukturelle tiltak, og deretter en del med mer konkrete tiltak rettet inn mot enkelte produksjoner, dyrehold eller dyrearter.

Kontaktperson ved spørsmål: Førsteamanuensis Magnhild Oust Torske (DMV, PhD), FBA Steinkjer

E-post: magnhild.o.torske@nord.no

Telefon: 97 400 243

Innholdsfortegnelse

1.	Tiltak på overordnet nivå som kan bedre dyrevelferden i Norge	2
1.1.	Sentrale yrkesgrupper innenfor dyrevelferdsarbeid i Norge og tilgang på kompetanse på dyrevelferd	2
1.1.1.	Landbruksutdanningene	2
1.1.2.	Dyrepleiere	3
1.2.	Bondens helse og arbeidsmiljø	4
1.3.	De økonomiske vilkårene i landbruket	5
2.	Spesifikke tiltak/områder for å bedre dyrevelferden i Norge	6
2.1.	Nødhjelp	6
2.2.	Avl på kjæledyr	7
2.3.	Liggeunderlag hos purke	7
2.4.	Redebyggings- og rotemateriale for gris	8
2.5.	Utegang på gris	8
2.6.	Obligatorisk merking av hund og katt	9
2.7.	Øvrige forslag	9
3.	Referanser	10

1. Tiltak på overordnet nivå som kan bedre dyrevelferden i Norge

1.1. Sentrale yrkesgrupper innenfor dyrevelferdsarbeid i Norge og tilgang på kompetanse på dyrevelferd

Tilgang på kompetanse, og tilgang på arbeidskraft, er sentralt for å oppnå god dyrevelferd. Kompetansen til dyreholder/eier/produsent/bonde er svært viktig (4) (s. 7), men det er også nødvendig at personer som tilbyr tjenester eller har støttende eller rådgivende funksjoner (f.eks. i landbruket) har god kompetanse på dyrevelferd. Vi vil derfor her kort påpeke noen av utfordringene som er knyttet til to slike nøkkelgrupper i norsk dyrevelferdsarbeid: Landbruksutdanningene og dyrepleiere. Veterinærer er en tredje nøkkelgruppe, men veterinærer regner vi med blir dekket av andres innspill til ny dyrevelferdsmelding, for eksempel Den norske veterinærforening.

1.1.1. Landbruksutdanningene

Det er generelt et økende behov for kompetanse i landbruket, både når det gjelder dybdekompetanse og bred kompetanse (5). Kompetanse kan være både formell kompetanse og realkompetanse. Formell kompetanse innen dyrevelferd og landbruk kan man oppnå på flere utdanningsnivåer, inkludert videregående nivå, fagskolenivå og høyere nivå (høyskole/universitet) (5). Så vidt oss bekjent er disse de mest aktuelle landbruksfaglige utdanningene i Norge som i noe ulik grad har vinkling mot dyrevelferd:

- **NMBU**
 - Husdyrvitenskap (bachelor- og masterprogram), PhD-program i Husdyr- og akvakulturvitenskap – Ås
- **Nord universitet**
 - Husdyrfag – velferd og produksjon (bachelor), Biovitenskap med retning husdyrvitenskap (master), Biovitenskap (PhD) – Steinkjer
 - Dyrevelferd (årsstudium) – Steinkjer
- **Høgskolen i Innlandet**
 - Agronomi (bachelor) – Blæstad
 - Landbruksteknikk (bachelor) – Blæstad
 - Jordbruk (årsstudium) – Blæstad og nettbasert
 - Økologisk landbruk (årsstudium) – nettbasert
 - Masterprogram i bærekraftig jordbruk og anvendt økologi (Blæstad – samlingsbasert)

Vi har begrenset utvalget til studier av lengre varighet (fra årsstudium og oppover), og tar forbehold om at noen relevante utdanninger kan ha blitt utelatt uten at dette var vår intensjon. I tillegg er det også andre landbruksrelaterte studieprogram ved disse institusjonene som kan være aktuelle i dyrevelferdssammenheng – en mer detaljert liste kan man finne i NIBIOs rapport *Landbrukets kompetansebehov og utdanninger* (5) på s. 64-69. I denne rapporten er også utdanningstilbudene på videregående nivå og fagskolenivå beskrevet. Vi har også utelatt veterinær- og dyrepleierutdanningene fra oversikten, siden disse ikke er direkte landbruksfaglige.

Søkertallene til utdanningene innen husdyrfag/husdyrvitenskap, agronomi og andre landbruksfag er svake ved alle utdanningsinstitusjonene (5). Kompetansen kandidatene får er likevel etterspurt i næringslivet og i landbruksnæringa, og behovet i arbeidsmarkedet er høyere enn produksjonen av kandidater med landbruksutdanning på høyere nivå (5).

Det er viktig at de eksisterende fagmiljøene innen husdyrfag/husdyrvitenskap og agronomi på norske universiteter og høyskoler ivaretas. Disse landbruksfaglige utdanningene og fagmiljøene må fortsatt bli støttet av myndighetene, slik at de kan fortsette å utdanne kandidater som Norge trenger – for å ivareta både norsk matproduksjon, økonomi og ikke minst dyrevelferd. Eksempler på tiltak som kan gjøres er:

- Bedre finansieringen av disse studieprogrammene, f.eks. endre finansieringskategori. Utdanninger på lavere grads nivå innen «*landbruksfag, skogfag, dyrepleierutdanning, husdyrfag og fiskerifag*» ligger i dag i kategori E, som er den nest laveste finansieringskategorien (6). Hvis utdanningene innen husdyrfag og landbruksfag gis bedre grunnfinansiering vil det være mulig å ha mer praktisk undervisning i de nå i hovedsak teoretisk baserte studieprogrammene. Dette vil ytterligere øke kvaliteten og relevansen opp mot arbeidslivet, inkludert den praktiske dyrevelferdskompetansen til kandidatene.
- Sikre at landbruksutdanningene kan ha opptak på sine studieprogram selv i år med relativt få søkere, dvs. at klassene ikke må være fulle. Budsjettmodellen innen høyere utdanning er i større grad basert på søkertall enn på næringslivets behov for kompetanse, og NIBIO (s. 91) peker på at det er nødvendig med spesielle finansieringsordninger for utdanningstilbud innen (landbruksfaglige) spesialområder hvor det er behov for rekruttering til arbeidslivet (5). Vi mener at utdanningen innenfor dyrevelferd klart er blant disse, og at utdanningsinstitusjonene bør få økonomiske incentiver for å opprettholde disse studiene dersom søkertallene er lave.
- Øke oppmerksomheten om disse utdanningene, også utenfor landbruket, slik at flere søkere velger dem (5).

Vi ser på det som viktig kandidater som skal jobbe med dyrevelferdsmessige problemstillinger i Norge har god kunnskap om *norsk* husdyrproduksjon og dyrevelferd, siden det er en rekke unike forhold ved norsk husdyrhold (f.eks. geografi, klima, dyrenes genetikk, dyrevelferdsregelverk, landbrukets struktur med mange og små bruk). Å basere seg på at unge som er interessert i dyrevelferd skal ta dyrevelferdsutdanning i utlandet fordi det er mangel på utdanningstilbud i Norge, vil være negativt for norsk husdyrnæring. I tillegg bør utdanningene være tilgjengelige i ulike deler av landet, slik at ikke all utdanning innen dyrevelferd er sentralisert til Østlandet. NIBIO peker i sin rapport på at rekrutteringsutfordringene innen landbruksfagene må håndteres ikke bare av utdanningsinstitusjonene selv men også av myndighetene, i tillegg til at næringsaktørene også kan ha en rolle (5).

I tillegg er det viktig å gjøre kompetanseheving på høyere nivå innen dyrevelferd enkelt tilgjengelig, fleksibelt, relevant og fortrinnsvis billig/gratis for husdyrprodusenter. Dette kan for eksempel gjøres gjennom nettbaserte kurs (gjerne med mulighet for å være studiepoenggivende for produsenter som ønsker det) (5), fysiske kurs (for eksempel i samarbeid med landbruksskoler) og lignende.

1.1.2. Dyrepleiere

Det er mangel på autoriserte dyrepleiere til klinisk arbeid i smådyrklionikker. Dette handler både om økt etterspørsel og større behov for autoriserte dyrepleiere på grunn av vekst i smådyrmarkedet, og at mange forlater yrket etter få år. At dyrepleiere forlater yrket er en viktig utfordring det må gjøres noe med, og der har næringen selv en avgjørende rolle. Dyrepleierutdanninger fra andre land er ofte på et lavere nivå og gir ikke nødvendigvis grunnlag for norsk autorisasjon. Studier i Norge er derfor det mest aktuelle utdanningsalternativet for kommende dyrepleiere. Her kan aktuelle tiltak være:

- Øke antallet studieplasser
- Øke grunnfinansieringen til samme nivå som f.eks. tannpleie og fysioterapi (kategori D) (6), slik at utdanningen kan forbedres ytterligere

Vi ønsker å påpeke at å øke utdanningskapasiteten gir liten mening hvis de uteksaminerte kandidatene ikke går ut i arbeid som dyrepleiere eller forlater yrket etter svært kort tid.

1.2. Bondens helse og arbeidsmiljø

Bondens arbeid er den aller viktigste enkeltfaktoren for god dyrevelferd. Ved Nord universitet forsker vi på disse sammenhengene mellom bondens helse/arbeidsmiljø og dyrenes helse, produksjon og dyrevelferd med norske data. Resultatene fra vårt forskningsprosjekt er per i dag ikke klare, men vi har det generelle utgangspunktet at **hvis bonden har det bra, har dyrene det bra**. Bondeyrket er kjennetegnet av et høyt antall arbeidstimer per uke (7, 8), som kan toppe seg i perioder (f.eks onner), og mange har i tillegg arbeid utenom gården (8). Dette resulterer i en høy arbeidsbelastning. Mange er selvstendig næringsdrivende, noe som gir dårligere sosiale rettigheter. Arbeidsmiljøet er også ofte fysisk krevende og farlig, og landbruket har et høyt antall arbeidsulykker som resulterer i alvorlig skade og død (9, 10).

Høyt arbeidspress og mye stress kan føre til at det blir mindre tid og overskudd til både å observere dyrene (f.eks. tegn på sykdom eller mistrivsel) og utføre det praktiske arbeidet (som f.eks. renhold) på best mulig måte. Dette kan gå ut over dyrevelferden.

Hvis vi som samfunn kan innføre strukturelle tiltak for å bedre bondens helse og arbeidsmiljø, vil dette kunne ha positive følger også for dyrene. Aktuelle tiltak for å støtte opp under bondens helse og arbeidsmiljø kan være:

- Tilgang til gratis HMS-tjenester for alle bønder – inkludert gårdsbesøk for praktisk gjennomgang av drifta, HMS-opplæring og opprettelse av kontakt. I dag er HMS-rådgivning i Norsk landbruksrådgivning medlemsbasert (11), noe som kan føre til at nettopp noen av de bøndene som trenger tilbudet aller mest, ikke er medlemmer, og dermed ikke får HMS-rådgivning.
- Ved fravær fra jobben pga. sykdom, skade eller andre årsaker, kan det være svært utfordrende som bonde at man ikke finner noen som kan utføre **hele** jobben som man selv fram til da har utført på gården. Dette må sees i sammenheng med de lange arbeidsdagene og de mange og varierte arbeidsoppgavene på et gårdsbruk. Det er derfor behov for bedre avløserordninger eller økonomiske ordninger som er bedre tilpasset bøndenes behov i en rekke tilfeller, f.eks. ved:
 - Sykdom/skade, både kortvarig og langvarig
 - Svangerskapspenge (kan f.eks. være nødvendig ved arbeid med store dyr, sprøytemidler e.l.)
 - Foreldrepermisjon
- I tillegg er det behov for bedre avløserordninger/økonomiske ordninger for å sikre mulighet til ferie/fritid, og å kunne kombinere bondeyrket med familieliv på en god måte.
- Hvis grunnøkonomien i landbruket bedres, slipper bøndene å stadig produsere mer (det vil ofte i praksis si at de må ivareta enda flere dyr eller øke dyrenes produksjonsnivå) hvert eneste år for å oppnå samme inntekt som året før. Ved en bedre grunnøkonomi i landbruket kan bønder også i mindre grad være avhengige av å ha en jobb utenfor gården for å få

familiens økonomi til å gå rundt. I sum fører kombinasjonen av arbeid på gården og en jobb utenom gården til en høyere samlet arbeidsbelastning (12).

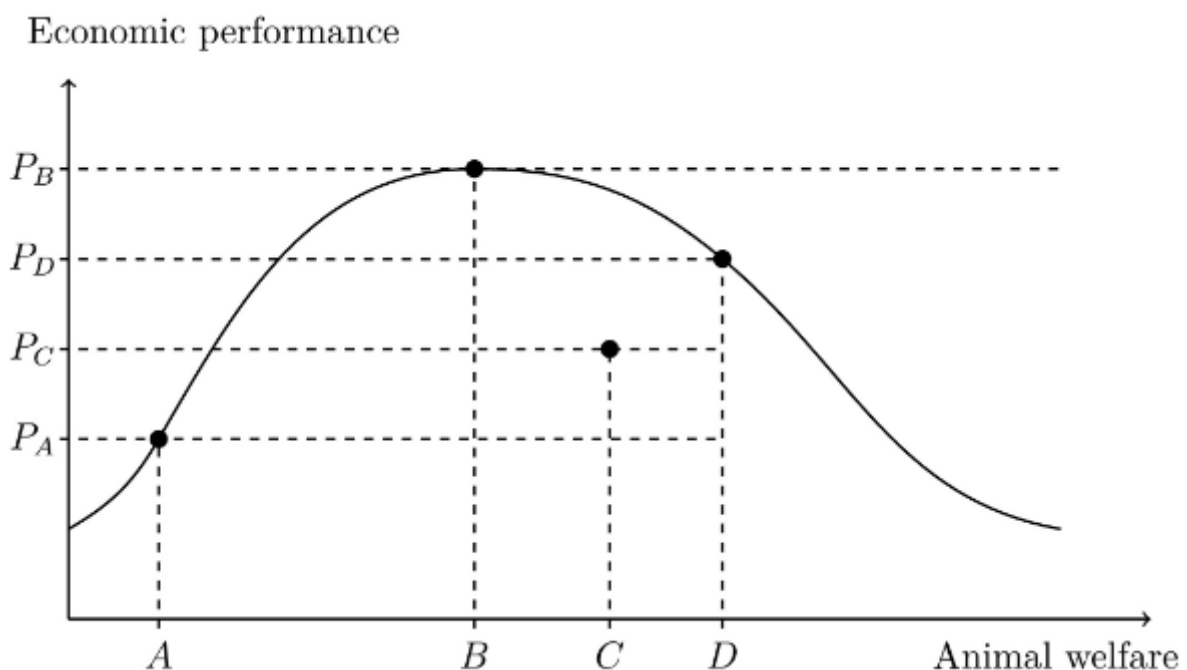
- Bedre økonomi kan også gjøre det mulig å ansette flere. I tillegg til de positive effektene som ligger i lavere arbeidspress og et sosialt arbeidsmiljø, kan det være med på å redusere ulykkestallene i landbruket. Å jobbe alene kan være en HMS-risiko i noen sammenhenger, for eksempel når man jobber med store dyr.

1.3. De økonomiske vilkårene i landbruket

Dårlig økonomi i landbruket kan få konsekvenser for dyrevelferden gjennom at det gir bonden lav betalingsevne. Dette kan for eksempel resultere i at syke/skadde dyr ikke får behandling de burde fått fordi veterinærkostnadene blir for høye, eller at nødvendig behandling blir utsatt og man «venter og ser» hvordan det går før veterinær blir kontaktet. Selvmedisinering/feilbehandling med det man måtte ha liggende av medisiner kan også være et problem.

Bedre økonomi i gårdsdrifta kan også gi større mulighet til å ansette hjelp på gården – noe som gir flere hender til å gjøre arbeidet (lavere arbeidspress), og flere øyne som ser hvis dyrevelferden ikke er god nok (varsling til Mattilsynet). I tillegg kommer de to siste kulepunktene i kapittel 1.2 (over), hvor det er et overlapp mellom helse/HMS i landbruket og økonomi.

Det finnes også mer overordnede etiske problemstillinger, som forholdet mellom produksjon og dyrevelferd. Som nevnt tidligere er det over tid nødvendig med en stadig økende produksjon for at gårdsdriften skal resultere i en tilfredsstillende inntekt. Dårlig dyrevelferd – for eksempel hvis stressnivået er svært høyt, fôret ikke er godt nok, at det er sykdomsproblemer i besetningen og lignende – vil føre til lavere produksjon. Men det er likevel ikke så enkelt som å si at hvis dyrene er høytproduserende, er dyrevelferden god. Produksjonssystemer med høy produksjon er ikke nødvendigvis optimale for dyrenes velferd (13), og Henningsen et al (2017) har illustrert forholdet mellom dyrevelferd og det de kaller «economic performance» slik (Figur 1):

Figur 1: Sammenhengen mellom dyrevelferd og økonomi/produksjon. Kilde: Henningsen et al (2017), s. 148 (13)

Vi ser altså at det er et punkt hvor forholdet mellom dyrevelferd og økonomi er maksimert (krysningspunktet mellom B og P_B), altså at man får et maksimalt nivå med dyrevelferd «per krone investert». Men hvis dyrevelferden forbedres ytterligere (mot høyre på x-aksen), vil økonomien/produktiviteten gå ned. Bedret dyrevelferd vil altså kunne komme med en pris å betale i form av økte kostnader og lavere produksjon, kanskje både produksjon per enhet fjøsareal og produksjon per dyr/individ. Vi ser en trend i denne retningen allerede, hvor det av dyrevelferdsårsaker settes spørsmålstegn til høyt produksjonsnivå. For eksempel har enkelte aktører gått i retning av mer saktevoksende kyllinghybrider, hold av frilandsgris av mer saktevoksende raser, og frilandsproduksjon av egg (både økologisk og ikke-økologisk produksjon).

De økonomiske rammene for jordbruket er med på å sette grensene for hvor høytproduserende dyr skal være og også på hvilket nivå dyrevelferden i besetningen skal være på. Mulige tiltak for å bedre dyrevelferden vil dermed kunne være:

- Bedre de generelle økonomiske rammene for landbruket
- Økt bruk av økonomiske incentiver for å oppmuntre til dyrere/mer arbeidskrevende produksjonssystemer som har dokumenterte dyrevelferdsmessige gevinster for dyrene

2. Spesifikke tiltak/områder for å bedre dyrevelferden i Norge

Dyrevelferden i Norge generelt sett er god sammenlignet med mange andre land, og vi ligger i verdenssammenheng i front når det gjelder dyrevelferd på flere områder, f.eks. kastrering av gris med bedøvelse/langtidsvirkende smertelindring, krav om utetid for melkekyr etc. Det er likevel alltid et forbedringspotensiale, og det er fremdeles mange områder hvor dyrevelferden i Norge kan bedres. Dette inkluderer mulige nye områder hvor Norge kan fortsette å lede an utviklingen innen dyrevelferd på verdensbasis og vise at dette er det faktisk mulig å få til. Vi har valgt ut noen områder som vi mener er viktige, og presenterer disse i dette kapittelet. Dette er ikke en utfyllende liste, og må sees på som eksempler på områder fra vår side.

Vi ser på det som viktig og riktig at det innføres nye, målrettede tiltak for å bedre dyrevelferden i Norge, og i norsk landbruk - også gjennom regelverksendringer. Eksempler på regelverksendringer kan være økte arealkrav, krav om liggeunderlag, krav om tilgang til uteareal og lignende.

Dette er imidlertid tiltak som koster produsenten penger – både direkte f.eks. i form av kostnader til utbygging av fjøs eller innkjøp av nytt utstyr, men også indirekte f.eks. i form av produsentens arbeidstimer/egeninnsats eller lavere produksjon per kvadratmeter fjøsareal. **Det er helt sentralt at pengene som er nødvendige for å møte nye krav følger med regelendringen** – enten det er i form av økte priser for forbruker eller direkte tilskudd fra staten. **Det hjelper ikke å snakke om dyrevelferd hvis ikke pengene følger med. Forbedret dyrevelferd har i de fleste tilfeller en økonomisk kostnad.**

Nye dyrevelferdstiltak kan også ha ulik kostnad på ulike gårder (f.eks. store gårder vs. små gårder), og tilskuddene må gis på en måte som dekker de faktiske kostnadene på den enkelte gården.

2.1. Nødhjelp

Dagens nødhjelpssatser, og hvilket omfang av nødhjelp som dekkes, er regulert i Forskrift om godtgjørelse for nødhjelp til dyr (14). Satsene har ikke blitt oppgradert på mange år, og er for lave i forhold til dagens kostnadsnivå på veterinærtjenester, spesielt på vakt. Dette fører til vanskelige

situasjoner når veterinærer blir innkalt til nødhjelpsoppdrag, hvor veterinæren i praksis ikke får dekket utgiftene til utrykningen. Det står også i forskriftens §4, bokstav a og b, at hjelpen som dekkes er «enkel undersøkelse» og «enkel behandling eller avlivning» (14). Med tanke på forskriftens satser er det da i praksis lite annet enn avliving som dekkes.

Det er for det første et klart behov for at satsene økes slik at de reflekterer dagens kostnadsnivå innen dyrehelsetjenestene.

Det kan også være behov for å gjøre avklaringer i regelverket. Hva er egentlig «enkel undersøkelse» eller «enkel behandling»? Dette er en høyst subjektiv vurdering, med mindre man lar «enkel undersøkelse/enkel behandling» være definert i det enkelte tilfellet av kronesatsen i forskriften. Skal omfanget av hva som er «enkel undersøkelse og behandling» avhenge av om det syke dyret kommer inn på vakt (med betydelig høyere kostnader) eller innenfor vanlig arbeidstid? Om dyret kommer inn på et stort dyresykehus eller en liten klinikk på landsbygda – som har færre store løpende utgifter og dermed lavere priser? Her vil en modernisering og tydeliggjøring av regelverket – og tydelig kommunikasjon av dette til publikum – kunne gi bedre dyrevelferd, og færre konflikter og vanskelige situasjoner knyttet til nødhjelp.

2.2. Avl på kjæledyr

Avl på kjæledyr utføres per nå i hovedsak av ikke-profesjonell aktører og ofte tilfeldig. I kontrast til avl på matproduserende dyr, foregår kjæledyravl enten uten bruk av moderne metoder/verktøy, eller med begrenset bruk av disse verktøyene. Dette selv om kunnskapen om hva som er nødvendig for en sunn avl og bevaring av genetisk diversitet i en populasjon eksisterer (15). Avl av kjæledyr er i prinsippet ikke regelstyrt på tross av de generelle kravene i dyrevelferdslovens §25 (16), men overlatt til hver enkelt.

Kjæledyravl er basert på mer eller mindre tilfeldige kriterier, som personlige preferanser, praktisk tilgjengelighet av avlsdyr, eksteriør, og innavlsgrad kun målt over et begrenset antall generasjoner. Det benyttes få eller ingen helsetester – og valgene av helsetester dekker ikke nødvendigvis de største helseproblemene i populasjonen, men det er de testene som er enkelt tilgjengelige og/eller enkle å tolke og anvende. En rekke hunderaser har høy grad av innavl (målt ved hjelp av DNA-tester, ikke kun gjennom å regne ut innavlsprosenten i de siste generasjonene) (17), og mange raser har helseproblemer som følge av avl for å oppnå ekstreme eksteriørtrekk (f.eks. kort snute, liten/stor størrelse, uten pels o.l.). Disse problemstillingene er også relevante for avl av andre kjæledyrarter, som katt og kanin. Det arbeides nå med en forskrift på området når det gjelder hund (18). Det er et behov for et tydelig regelverk, hvor brudd på regelverket blir enkle/mulige å identifisere/definere. Det er videre viktig at brudd på regelverket blir håndhevet.

Det er også nødvendig med lignende regelverk som regulerer avl på andre kjæledyrarter, inkludert katt.

2.3. Liggeunderlag hos purke

Kyr og kviger som har under to måneder igjen til kalving har, i henhold til §22 i forskrift om hold av storfe, andre ledd, krav på mykt liggeunderlag (19). Kun bruk av strø regnes ikke som tilfredsstillende. Purker er tunge dyr – de kan veie over 300kg, i forsøk vi har hatt på Nord universitet var gjennomsnittsverkten på ei purke rundt 250 kg. Gris har best dyrevelferd hvis arealet de har tilgjengelig er delt inn i ulike soner for ulike aktiviteter eller funksjoner, og dette inkluderer et

liggeareal med mykt og tørt underlag (20). Harde liggeunderlag er blant annet en medvirkende faktor til utvikling av bogsår, som er en kjent dyrevelferdsutfordring i svineproduksjon, og hardt betonggulv kan føre til skader på beina til diende smågris. Likevel har purker **ikke** et forskriftsfestet krav på mykt liggeunderlag. De skal i henhold til Forskrift om hold av svin (21) ha en liggeplass som er «bekvem» (§8, første ledd), og ifølge §20 – som vel og merke handler om renhold – skal det skal være strø på liggeplassen. I likhet med ku, er det hos gris praktisk svært vanskelig å oppnå et lag av strø som er tykt nok til at det i praksis fungerer som mykt liggeunderlag. I tillegg roter griser, noe som gjør utfordringen med å bruke strø for å oppnå et mykt liggeunderlag enda større.

Resultatet av dette er at de fleste purker i Norge har harde betonggulv på liggeplassen sin, med i beste fall kun et tynt lag med strø. Det er praktiske utfordringer med bruk av matter og andre typer mykt liggeunderlag til purker, inkludert at purker roter og kan ødelegge løse matter, gjødselssystemer kan gå tett (ved bruk av halm) m.m. Men løsninger på disse utfordringene finnes, og det er allerede norske produsenter som har fått dette til å fungere og som tilbyr purkene mykt liggeunderlag - også i fødebingen. Det finnes allerede fødebinger med mykt liggeunderlag (gummimadrass) kommersielt tilgjengelig (Sow Comfort Pen/UMB-bingen) (22). Denne fødebingen har også andre tilpasninger for å gi bedre dyrevelferd enn mykt liggeunderlag for purka, og er vist å gi redusert spedgrisdødelighet og lavere forekomst av sårskader på frambeina (carpus) hos grisungene (23).

Vi mener derfor at mulige tiltak for å bedre dyrevelferden til gris på dette området kan være:

- Forskriftsfeste krav til mykt liggeunderlag til purker, på lik linje med hos kyr. Dette være et nytt område hvor Norge kan ligge i front på verdensbasis når det gjelder dyrevelferd hos gris.
- Før et forskriftskrav trer i kraft kan det være nødvendig med mer forskning på området for å gi flere og enda bedre praktiske løsninger på hvordan et slikt påbud best kan implementeres i praksis, både i nye og eksisterende grisehus. Tilskuddsordninger kan også få flere til å prøve ut mykt liggeunderlag hos purker i praksis, og gi oss mer kunnskapsgrunnlag for å finne gode løsninger i ulike typer fjøs.
- Fullfinansiering av bygningsendringene forskriftsendringen vil medføre.

2.4. Redebyggings- og rotemateriale for gris

Ved nybygg for svin må det legges til rette for at strø, rotemateriale, redebyggingsmateriale og grovfôr kan benyttes i tilstrekkelig mengde og kvalitet for grisen, uten at dette tetter rør og skaper utfordringer i gjødselhåndteringen. I dag er det en del produsenter som vegrer seg for å gi tilstrekkelige mengder av materiale med lange fibrer (f.eks halm) av frykt for at dette tetter igjen rør i utgjødslingssystemet (vakuum), samt at det gir ekstra manuelt arbeid med å ta ut forurenset materiale. Purker trenger materiale til å bygge rede av før fødsel. Halm er et meget godt egnet materiale, og stimulerer til mye redebyggingsatferd, virker positivt inn på fødselslengde, gir færre dødfødte, og har positiv innvirkning på morsatferd (24-26). Dette er imidlertid viktig at halm gis i tilstrekkelige mengder, og da må gjødselhåndteringen være dimensjonert for dette.

2.5. Utegang på gris

Utegang på gris kan gi griser tilgang på et mer naturlig miljø hvor de kan ha større mulighet til å utøve naturlig atferd. Vi mener det på nåværende tidspunkt er for tidlig å innføre et forskriftskrav om at gris skal ha tilgang på uteareal – f.eks. kan det være vanskelig å implementere i eksisterende bygninger, og det er også smittevern hensyn, spesielt i SPF-besetninger. Det er også mulig at det er

områder av landet hvor utegang hos gris kan være vanskeligere å få til enn andre steder pga. smittevern (kort avstand mellom gårder) og lukt (naboer), som Jæren. Vi mener det heller bør innføres tilskuddsordninger for å stimulere til at flere griser får tilgang til uteareal, f.eks. tilskudd for lufting/utegang/beiting per gris/individ, samt investeringstilskudd for å dekke kostnader knyttet til endring av bygninger/uteareal. Dette kan forhåpentligvis virke som en gulrot for å få flere til å forsøke dette. Dette vil igjen kunne generere mer kunnskap gjennom forskning og erfaring.

2.6. Obligatorisk merking av hund og katt

Merking av kjæledyr har flere fordeler: Sikker identifisering, å identifisere bortkomne dyr, og å lette arbeidet med dyrevelferdssaker. Et krav om merking kan også øke statusen til dyr (spesielt katter), og det fører til at dyr **må** komme i kontakt med veterinær, noe som kan føre til bedre oppfølging av deres helse og velferd også over tid. Innføring av obligatorisk merking av hund og katt er derfor et tiltak som kan bidra til å bedre dyrevelferden til disse artene i Norge.

2.7. Øvrige forslag

Avslutningsvis vil vi kort nevne ytterligere tiltak som kan bedre dyrevelferden i Norge, eller områder hvor vi mener det er potensiale for forbedring:

- 1) Ku og kalv sammen i melkeproduksjon – dette kan være neste område ut for dyrevelferd i norsk melkeproduksjon. Her er det behov for mer forskning på området. Hvis det implementeres et krav om at ku og kalv skal være sammen i melkeproduksjon, er det behov for fullfinansiering av ombygginger og andre utgifter som følger av et slikt krav. Det vil sannsynligvis være store forskjeller mellom ulike fjøs hvor enkelt eller vanskelig det vil være å kunne implementere et slikt krav, og tilskuddene må reflektere dette.
- 2) Spiltau brukes fremdeles i noen grad til oppstalling av hest i Norge. Vi mener bruk av spiltau bør fases ut og på sikt forbys. Vi har ikke noen spesifikke referanser til forskning som understøtter dette, fordi det etter det vi kjenner til ikke er noen som har sammenlignet hold av hest i boks med spiltau. Spiltau er en særnordisk og nå utdatert måte å oppstalle hest på. Hesten er et steppedyr som er tilpasset bevegelse over store arealer store deler av døgnet, og som derfor har både en fysiologi og sterke atferdsbehov som er tilpasset dette. Å holdes innestengt og fastbundet på et lite areal store deler av døgnet forårsaker derfor stress hos hesten, noe som igjen kan forårsake både atferdsproblemer og helseproblemer (27, 28). En start kan være å forby nybygg av spiltau. I Danmark ble det forbudt å bygge nye staller med spiltau i 2007, og det har vært helt forbudt å bruke spiltau til hest siden 2011. Også Sverige har innført begrensninger på nybygg av spiltau fra 2007, men har ikke innført et absolutt forbud mot bruk av spiltau ennå.
- 3) Minstearealkrav for gris bør justeres noe opp fra dagens regelverk. F.eks hadde Nortura gjennom merkevaren sin «Griseløftet» 15% mer plass i bingen.
- 4) Regelverket for fiksering av gris (da særlig purker rundt fødsel) bør gjennomgås. Det bør vurderes tiltak for å unngå at det bygges nye grisehus med fikseringsfødebinger, samt gjøre om eksisterende fikseringsbinger til binger der purker enkelt kan gå løs under fødsel. F.eks at byggplanleggere slutter å planlegge nye grisehus med fikseringsfødebinger, og at Nortura gjennom «Griseløftet» kun hadde med besetninger der det ikke var fødebinger med fikseringsmulighet.
- 5) Dyrevelferden til okser er et viktig område for forbedring i fremtidens norske landbruk hvor forskriftsendringer kan gi bedre dyrevelferd. Dette kan for eksempel handle om renhold, tett og mykt liggeunderlag på liggeplass, arealkrav, miljøberikelser og beiting/luftegård.

- 6) Bruk av kutrener burde forbys. Se uttalelsen fra Rådet for dyreetikk for nærmere informasjon (29).

3. Referanser

1. Representantforslag om å styrke dyrevelferden for produksjonsdyr Oslo: Stortinget; 2022 [Available from: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Vedtak/Vedtak/Sak/?p=86698>].
2. Inviterer til å bidra med innspill til ny dyrevelferdsmelding Oslo: Landbruks- og matdepartementet; 2022 [Available from: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/landbruks-og-matdepartementet-inviterer-til-a-bidra-med-innspill-til-regjeringens-arbeid-med-ny-dyrevelferdsmelding/id2917947/>].
3. Faggruppe for husdyr, produksjon og velferd Bodø: Nord universitet; 2022 [Available from: <https://www.nord.no/no/om-oss/fakulteter-og-avdelinger/fakultet-for-biovitenskap-og-akvakultur/forskning/faggrupper/husdyr-produksjon-og-velferd>].
4. Hemsworth PH, Coleman GJ. Human-Livestock Interactions. 2nd ed ed. Oxfordshire: CABI; 2011.
5. Prestvik AS, Ystad E, Pettersen I, Helgesen H, Romsaas IM. Landbrukets kompetansebehov og utdanninger Ås/Oslo: NIBIO; 2020. Contract No.: 171.
6. Departementets finansieringskategorier: Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse; 2022 [Available from: https://dbh.hkdir.no/tall-og-statistikk/finansiering-meny/finansieringskategorier-finansiering?undermeny=finans_kategorier].
7. Torske MO, Hilt B, Glasscock D, Lundqvist P, Krokstad S. Anxiety and Depression Symptoms Among Farmers: The HUNT Study, Norway. J Agromed. 2016;21(1):24-33.
8. Løwe T. Bonden arbeider hardt for føden Samfunnsspeilet. 2004;18(5):5-10.
9. Follo G, Aas O, Almås R, Holte KA, Kjestveit K, Logstein B, et al. Ikke en bonde å miste. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning; 2016.
10. Statistikk - arbeidsskadedødsfall Trondheim: Arbeidstilsynet; 2022 [Available from: <https://www.arbeidstilsynet.no/om-oss/statistikk/arbeidsskadedødsfall/>].
11. Sammen for trygghet og overskudd Ås: Norsk Landbruksrådgiving; 2022 [Available from: <https://hms.nlr.no/hms-radgivning>].
12. Løwe T. Lange arbeidsdager for gårdbrukeren. Økonomiske analyser. 2003;6.
13. Henningsen A, Czekaj TG, Forkman B, Lund M, Nielsen AS. The Relationship between Animal Welfare and Economic Performance at Farm Level: A Quantitative Study of Danish Pig Producers. Journal of Agricultural Economics. 2017;69(1):142-62.
14. FOR-2012-04-17-330 Forskrift om godtgjørelse for nødhjelp til dyr, (2012).
15. Farrell LL, Schoenebeck JJ, Wiener P, Clements DN, Summers KM. The challenges of pedigree dog health: approaches to combating inherited disease. Canine Genet Epidemiol. 2015;2:3.
16. LOV-2009-06-19-97 Lov om dyrevelferd, (2009).
17. Dreger DL, Rimbault M, Davis BW, Bhatnagar A, Parker HG, Ostrander EA. Whole-genome sequence, SNP chips and pedigree structure: building demographic profiles in domestic dog breeds to optimize genetic-trait mapping. Dis Model Mech. 2016;9(12):1445-60.
18. Forskrift om avl av hund Brumunddal: Mattilsynet; 2022 [Available from: https://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrevelferd/forskrift_om_avl_av_hund.44261].
19. FOR-2004-04-22-665 Forskrift om hold av storfe, (2004).

20. Špinka M. Behaviour of Pigs. In: Jensen P, editor. The Ethology of Domestic Animals. 3rd ed. Oxfordshire: CABI; 2017. p. 214-27.
21. FOR-2003-02-18-175 Forskrift om hold av svin, (2003).
22. Comfort fødebinge til gris Fåvang: FjøsSystemer; [Available from: <https://www.fjosssystemer.no/gris/comfort-fodebinge-til-gris/>].
23. Andersen IL, Ocepec M. Farrowing Pens for Individually Loose-Housed Sows: Results on the Development of the SowComfort Farrowing Pen. Agriculture 2022;12(6):868.
24. Rosvold EM, Andersen IL. Straw vs. peat as nest-building material – The impact on farrowing duration and piglet mortality in loose-housed sows. Livestock Science. 2019;229:203-9.
25. Rosvold EM, Newberry RC, Andersen IL. Early mother-young interactions in domestic sows – Nest-building material increases maternal investment. Applied Animal Behaviour Science. 2019;219:104837.
26. Rosvold EM, Newberry RC, Framstad T, Andersen IL. Nest-building behaviour and activity budgets of sows provided with different materials. Applied Animal Behaviour Science. 2018;200:36-44.
27. Inhysning av häst: HästSverige; [Available from: <https://hastsverige.se/hastens-miljo/inhysning-av-hasten/>].
28. Mills D, Redgate S. Behaviour of Horses. In: Jensen P, editor. The Ethology of Domestic Animals An Introductory Text. 3rd ed. Oxfordshire: CABI. p. 169-88.
29. Uttalelse om kutrener: Rådet for dyreetikk; 1994 [Available from: <https://www.radetfordyreetikk.no/uttalelse-om-kutrener-2/>].